

Turowski, Wojciech

"Ecclesia creata" w liturgii Kościoła

Studia Teologiczne 29, 93-111

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH TUROWSKI

ECCLESIA CREATA W LITURGII KOŚCIOŁA

Treść: 1. Słowa Eucharystii budują Kościół; 1.1. Słowo Boże w Eucharystii; 1.2. Dialogiczny charakter słowa Bożego w Eucharystii; 1.3. Sakramentalność słowa Bożego; 2. Kreacja Ducha Świętego w Eucharystii; 2.1. Duch Święty jednoczy przez słowo; 2.2. Duch Święty wzbudza i utwierdza w wierze; 2.3. Duch Święty aktualizuje dzieło zbawienia; 3. Osobiste zaangażowanie się.

W dniach 5 do 26 października 2008 r. w Rzymie odbył się XII Ogólny Synod Biskupów, którego owocem jest Adhortacja apostolska Benedykta XVI *Verbum Domini*. W dokumencie tym papież mówiąc o słowie Bożym, stwierdza, że *Ecclesia creatura Verbi* i uzasadnia ten zwrot głęboką refleksją teologiczną podjętą nad znaczeniem i rolą *Logosu* w Kościele i w świecie. Faktycznie wszystko, na co patrzymy oczyma wiary, każe nam wyciągnąć wniosek: stworzył to Bóg. On jest Stwórcą – stwarzającym Logosem, przez Niego powstał cały wszechświat, a w nim człowiek; przez Niego powstał Kościół – Mistyczne Ciało, którego Głową i Początkiem jest Jezus – Alfa¹. Jednak czynność ta ciągle trwa. Przecież Kościół ze swej natury jest misyjny, ciągle posyłany, by głosił Słowo. Kościół jako Mistyczne Ciało, by się utrzymać w swej żywotności, karmi się codziennie słowem Bożym, słuchając jego ze czcią i ufnie głosząc².

Najwłaściwszym miejscem do czytania z szacunkiem Biblii i karmienia się nią jest liturgia. Liturgia i słowo Boże są ze sobą tak ściśle zjednoczone, że można by powiedzieć, że „liturgia jest Biblią w czynie, w działaniu”³. Dlatego, czy nie lepiej powiedzieć, że *Ecclesia creata per Verbum* w liturgii Kościoła? Artykuł będzie próbą odpowiedzi na postawione pytanie, którą szukać będziemy w Adhortacji Apostolskiej *Verbum Domini*. Badawcze pole, jakim jest liturgia, zostanie zawężone do sakramentu Eucharystii.

¹ Por. Kol 1, 18; Rz 12,4n; Ap 23,13.

² Por. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym *Dei Verbum* (KO) 1.

³ Liturgia słowa, w: B. NADOLSKI, *Leksykon Liturgii*, Poznań 2006, s. 1464.

1. Słowa Eucharystii budują Kościół

Biblia jest źródłem chrześcijańskiej wiary, którą najpełniej wyraża liturgia. Wiara, a z nią i liturgia karmią się słowem Bożym, które w liturgii pełni rolę fundamentalną i konstruktywną⁴. „Z niego czerpią swe natchnienie i swego ducha prośby, modlitwy i pieśni liturgiczne. W nim też trzeba szukać znaczenia czynności i znaków”⁵. Mówiąc o fundamentalnej roli słowa Bożego w Eucharystii, Benedykt XVI w *Verbum Domini* tę funkcję nazwie „wewnętrzną jednością słowa Bożego i Eucharystii”, która zakorzeniona jest w Piśmie świętym⁶. To słowo Boże jest źródłem i sercem Kościoła, tak jak Eucharystia jest źródłem i szczytem działalności Kościoła.

1.1. Słowo Boże w Eucharystii

Cała liturgia Eucharystii utkana jest słowem Bożym. Papież we wspomnianym dokumencie mówi o „przesyceniu” liturgii Pismem św.⁷. W każdej modlitwie doszukać się można słowa Bożego, jeśli nie jest to dokładny cytat, to parafraza lub modlitwa zainspirowana jest fragmentem z Biblii. Oto kilka przykładów: pozdrowienia celebransa – pierwsza tradycyjna formuła: „Pan z wami”, zaczerpnięta jest z Księdze Rut (Rt 2,4). Druga formuła pozdrowienia: „Miłość Boga Ojca, łaska naszego Pana Jezusa Chrystusa i dar jedności w Duchu Świętym niech będą z wami wszystkim”, zaczerpnięta jest z Drugiego Listu św. Pawła do Koryntian (2 Kor 13,13). Trzecia formuła: „Łaska i pokój od Boga, naszego Ojca i od Pana Jezusa Chrystusa niech będą z wami” i wszystkie jej warianty znajdują się na początku wszystkich listów św. Pawła i niektórych listów apostoelskich (1P 1,2; 2P 1,2; Jud 1,2) i Apokalipsy (1,4-6). Kolejny przykład to inwokacja: „Panie zmiłuj się nad nami” (*Kyrie eleison*) znajduje się w Psalmach 6,3; 41,5.11. Również w Nowym Testamencie znajdujemy wezwania o miłosierdziu skierowane przez chorych i będących w potrzebie do samego Chrystusa⁸. Aklamacja „Święty” (*Sanctus*) składa się ze słów wyjętych z opisu wizji Izajasza, który widział majestat Pana (Iz 6,1-3); z okrzyku ludu przy wjeździe Chrystusa do Jerozolimy (Mt 21,9; J 12, 13), który wołał Hosanna! Na cześć Jezusa, Syna Dawidowego. Innym przykładem może być obrzęd Ko-

---

⁴ Por. BENEDYKT XVI, Adhortacja apostolska *Verbum Domini* (VD) 52.

⁵ Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium* (KL) 24.

⁶ Por. VD 54.

⁷ Por. VD 52.

⁸ Por. Mt 9,27; 15,22;17,14; 20,30; Mk 10,47; Łk 17,13; 18,13;23,42.

munii świętej, kiedy kapłan podnosi w górę Hostię i zaprasza wiernych na ucztę Chrystusa, słowami Biblii: „Oto Baranek Boży, który gładzi grzechy świata” (J 1,29). „Błogosławieni, którzy zostali wezwani na Jego ucztę” (Ap 19,9). Razem z ludem dodaje słowa Ewangelii: „Panie nie jestem godzien, abys przyszedł do mnie, ale powiedz tylko słowo, a będzie uzdrowiona dusza moja” (Mt 8,8). Tak więc cała Eucharystia to święty komunikat, to obwieszczenie dzieła zbawczego Jezusa, które zapowiadał Stary Testament, co wypełniło się w Nowym Testamencie i jest żywą pamiątką celebrowaną przez pierwsze wspólnoty chrześcijańskie i trwa aż do dziś. To Msza święta jest przed Biblią, ta jest na jej usługach. To w tekstach liturgicznych dochodzi do inkarnacji słowa Bożego, które przepelnia całą liturgię, zespała się z nią, będąc jej wewnętrznym *spiritus movens*, a zarazem przerasta, będąc ponad i poza, jako że słowo Boże przerasta wciąż i przekracza Pismo święte i liturgię, zapraszając niejako do coraz nowego wkraczania w jego niezgłębianą tajemnicę⁹. Dlatego o tekstach liturgicznych mówimy, że są świętymi tekstami, bo przez nie dokonuje się obwieszczenie dzieł zbawienia, które nie są czymś minionym, ale ciągle żywym. To teksty liturgiczne służą do sprawowania kultu i do celebrowania misterium paschalnego Chrystusa, przez które rodzi się wiara w Zmartwychwstałego.

Mówiąc o konstruktywnej i fundamentalnej funkcji Biblii w liturgii, należy zauważyć wewnętrzną, integralną więź między Biblią a liturgią. Liturgia tłumaczy Pismo św., pomaga w zrozumieniu go na nowo, zaś Słowo Boże sprawia, że liturgia nie pozostaje tylko zbiorem ceremonii i gestów, ale wprowadza w tajemnicę objawioną w świętych tekstach. Tak więc Biblia i liturgia Kościoła wspierają się wzajemnie. Istnieje między nimi jedność. Benedykt XVI uczula, by sprawując sakramenty, ukazywać tę jedność, jaką tworzą słowo i sakrament w posłudze Kościoła¹⁰. Wyraża to św. Paweł, który głosił: „spodobało się Bogu przez głupstwo głoszenia słowa [Bożego] zbawić wierzących” (1 Kor 1,21) i przekazał opis ustanowienia Eucharystii¹¹, który jest najstarszą relacją tego wydarzenia zapisaną w Nowym Testamencie. Święty Paweł, przekazując go chrześcijanom, nie chce, by chrześcijanie pamiętali o Ostatniej Wieczerzy Pana, ale by wypełniali polecenie Jezusa: „Czyńcie to na moją pamiątkę”, by trwali w tej tajemnicy. Pamiątka ta nie jest zwykłym wspomnianiem słów i czynów Jezusa, ale sprawowaniem sakramentu Eucharystii, w której w sposób bezkrwawy uobecnia się

---

⁹ Por. L. SCHEFFCZYK, *Pismo święte Słowem Boga i Kościoła*, w: *Communio* nr 5/2001, s. 60.

¹⁰ Por. VD 53.

¹¹ 1Kor 11,23-26.

tajemnica śmierci i zmartwychwstania Zbawiciela i w ten sposób buduje się wspólnota Kościoła. Słowo Boże odczytane na liturgii i zaktualizowane podczas homilii czy formularzu mszalnym, dzięki Duchowi Świętemu ożywa i sprawia, że działa ono w sercu wiernych¹². Dlatego możemy powiedzieć, że Słowo w Eucharystii ciągle buduje Kościół. Do roli Ducha Świętego w budującej roli słowa Bożego w Eucharystii wrócimy później.

1.2. Dialogiczny charakter słowa Bożego w Eucharystii

Słowo jest elementarną częścią mowy. Za pomocą słów określamy wszelkie pojęcia rzeczywiste i abstrakcyjne, także myślimy na ogół słowami. Wiele słów składa się na mowę. Słowo jest narzędziem komunikacyjnym. Jedną z wielu funkcji „słowa” jest relacyjność. To za pomocą słów użytkownicy mowy nawiązują relacje, prowadzą dialog. Dialog otwiera strony i może prowadzić do twórczych wniosków. Prowadząc dialog, osoby wypowiadają się, i niejako wyrażają siebie. Słowo jest wyrazem ducha. Istnieje niewidoczna, wewnętrzna relacja między myślą a wypowiedzianym słowem. Myślenie jest „milczącą mową”, zaś wypowiedzenie na zewnątrz myśli jest to artykułowaniem słów. „Myślenie jest wcześniejsze od mowy, i to zarazem pod względem czasowym i przyczynowym” uważa francuski filozof Etienne Gilson¹³. Bóg, wkraczając w historię dziejów człowieka, zapragnął prowadzić z nim dialog. „Bóg daje się poznać w dialogu, który prowadzi z nami”¹⁴. Sposób skomunikowania się Boga z człowiekiem Benedykt XVI w *Verbum Domini* nazywa „symfonią słowa, jedyne Słowa, wyrażającego się na różne głosy”¹⁵. Bóg najpełniej wypowiedział się w swoim Synu. Pismo św. jako słowo Boże wpisuje się w dialog Boga z człowiekiem: „W świętych bowiem księgach Ojciec, który jest w niebie, z wielką miłością wychodzi swoim dzieciom naprzeciw i rozmawia z nimi”¹⁶. „Słowo, które od początku jest u Boga i jest Bogiem, objawia nam samego Boga w dialogu miłości między Osobami Boskimi i zaprasza nas do uczestnictwa w nim”¹⁷. Tekstualizacja słowa Bożego zmienia w pewnym stopniu kształt tego dialogu, ponieważ pierwszoplanową rolę odgrywa w nim słowo spi-

---

¹² Por. VD 52.

¹³ E. GILSON, *Lingwistyka a filozofia, Rozważania o stałych filozoficznych języka*, Warszawa 1975, s. 111.

¹⁴ VD 6.

¹⁵ VD 7.

¹⁶ KO 21.

¹⁷ VD 6.

sane – Pismo święte, sam dialog schodzi na drugi plan i dokonuje się wewnątrz aktu czytania. Dopiero w procesie czytania dochodzi do komunikacji interpersonalnej, gdzie słowo czytane staje się żywe w podwójnym sensie. Od strony zewnętrznej martwa litera ożywia się dzięki odczytaniu jej na głos lub w ciszy. Od strony wewnętrznej następuje to dzięki Duchowi Świętemu, dzięki Którego działaniem słowa spisane są głosem samego Boga¹⁸. Tak więc by słowo Boże było żywą mową Boga, prawdziwie Jego Objawieniem, potrzebuje ono liturgii. Słowo Boże w liturgii ukazuje charakter dialogiczny. Kościół wierzy, że kiedy w Kościele się czyta Pismo święte, wtedy mówi sam Chrystus. Benedykt XVI liturgię nazywa „uprzywilejowanym środowiskiem, w którym Bóg przemawia do nas”¹⁹. W Liście Jana Pawła II *O świętowaniu niedzieli* czytamy: „Głoszenie słowa Bożego, zwłaszcza w kontekście zgromadzenia eucharystycznego, jest nie tyle okazją do medytacji i katechezy, ile raczej jest dialogiem między Bogiem a Jego ludem; dialog ten ogłasza wspaniałe prawdy o zbawieniu i wciąż na nowo przypomina o zobowiązaniach, jakie wynikają z przymierza” (*Dies Domini* 41).

To Bóg zapragnął skomunikować się z człowiekiem, dlatego przemówił. „Wielokrotnie i na różne sposoby przemawiał niegdyś Bóg do ojców przez proroków, a w tych ostatecznych dniach przemówił do nas przez Syna” (Hbr 1,1-2). Ten dialogiczny charakter ma cała Liturgia Słowa, gdzie w I lub II czytaniu odczytuje się perykopy ze Starego i Nowego Testamentu, na które odpowiedzią jest psalm responsoryjny. Dalej dialogiczny charakter ma odczytanie perykopy Ewangelii, poprzedzony radosnym okrzykiem *Alleluja*, co oznacza chwalcie Boga, za to, co Bóg uczynił dla nas przez Jezusa, o czym za chwile obwieszczono zostanie w Ewangelii. To nie może być nieprzyjęte entuzjastycznie z radością, jak tylko w entuzjastycznie wyśpiewanym *Alleluja*. Kościół wierzy, że „w liturgii Bóg przemawia do swego ludu, Chrystus w dalszym ciągu głosi Ewangelię, lud zaś odpowiada Bogu śpiewem i modlitwą”²⁰. Diakon lub kapłan słowami: „Pan z wami” wzywa do wiary, że Bóg, Pan Stwórca i Zbawiciel, Chrystus jest pośród nas. Jest to nawiązanie do dialogu Archanioła Gabriela z Maryją²¹. Wezwanie to wska-

---

¹⁸ Por. W. PIKOR, *Hermeneutyka biblijna. IV. Rzeczywistość Bożego słowa jako klucz interpretacyjny Pisma Świętego*, w: http://www.prorok.win.pl/files_czytelnia/Biblia_Katecheza_IV_Hermeneutyka_slowa.pdf, (odczytano 2 września 2011 r.).

¹⁹ VD 52.

²⁰ KL 33.

²¹ Por. Łk 1,28.

zuje na obecność Jezusa za pośrednictwem Jego Ducha w Kościele²². Wezwaniem tym kapłan potwierdza wiarę Kościoła, że Chrystus jest obecny w słowie Bożym i w zgromadzonym ludzie Bożym, a zgromadzenie dobitniej deklaruje, że jest również Duch Święty obecny w osobie celebransa liturgii²³. Dialog słowa Bożego słyszany jest w homilii. Ze swego źródłosłowu homilia jest dialogiem. Greckie słowo *homilein* oznacza przyjacielską rozmowę, bycie razem. Każda homilia winna z założenia być dialogiczna. Dlatego kaznodzieja winien być człowiekiem dialogu, otwartym na słowo Boże, na to, co mówi do niego Pan i otwartym na sprawy, problemy ludzi, którym będzie się starał zaradzić swoim przepowiadaniem²⁴. Przedłużeniem tego dialogu jest *Credo* i wezwania modlitwy wiernych. Dialogiczny charakter Liturgii Słowa, jak i Eucharystii wzięty jest z tradycji judaistycznej. Liturgia synagogałna to liturgia słowa Bożego. Recytacja psalmów, wykładnia Tory, pouczenie rabina, to wszystko było wyrazem wiary Izraela w Jahwe, który wybrał sobie naród, z którym prowadził dialog. Kiedy Bóg mówi domaga się odpowiedzi ze strony człowieka. Jego zbawcze działanie wymaga współpracy ze strony ludzi, a Jego miłość, wzajemności. W czasach kapłańskich liturgia synagogałna została znormalizowana, stała się formalną celebracją w synagodze kultu Narodu Wybranego. Tak więc w niej należy szukać korzeni współczesnej Liturgii Słowa Bożego. Jednak judaistyczna tradycja liturgii słowa była wykładnią prawa – „Pisma”, aktualizacją zobowiązania Izraela złożonego pod Synajem: „Wszystkie słowa, jakie powiedział Pan, wypełnimy” (Wj 23,3). Było to przymierze litery prawa. Z historii Izraela z wypełnieniem woli Boga było różnie. Dopiero zawarte Nowe Przymierze jest, jak powie św. Paweł, przymierzem ducha: „On [Chrystus] też sprawił, żeśmy mogli stać się sługami Nowego Przymierza, przymierza nie litery, lecz Ducha; litera bowiem zabija, Duch zaś ożywia (2Kor 3, 6). Dla Apostoła Narodów Stary Testament jest „literą” a Nowy Testament – orędziem Chrystusa – jest „duchem”. To Jezus jest wypełnieniem „Pism”, jest żywym wcielonym Logosem, pełnią Objawienia. Objawienie jest czymś żywym, czymś, co musi zostać przyjęte i rozumiane, co buduje wiarę. Konstytucja dogmatyczna *Dei verbum* poucza, że „Bogu objawiającemu należy się posłuszeństwo wiary” (5). Takie posłuszeństwo wiary Kościół okazuje Objawieniu w liturgii świętej, gdzie „nie przestaje brać i podawać wiernym chleb żywota tak ze stołu słowa Bożego, jak i Ciała

²² Por. 2 Kor 3,17.

²³ Por. KL 7; por. R. FALSINI, *Gesty i słowa Mszy świętej*, Kraków 2004, s. 136-137.

²⁴ Por. W. GŁOWA, *Liturgia miejscem i źródłem przepowiadania*, Przemysł 1999, s. 118.

Chrystusowego²⁵. Żeby nastąpiło przyjęcie z wiarą słowa Bożego uczestnik liturgii musi wejść w interakcję z usłyszanym słowem oraz znakami i gestami liturgicznymi. Właśnie dialogiczny charakter liturgii, przez ściśle określony przebieg liturgii pobudza wolę człowieka do odpowiedzi na usłyszane słowo Boże, które przyjęte z wiarą nie jest już Pismem świętym, ale Objawieniem rozbrzmiewającym wewnątrz człowieka i objawiającym się w religijnej postawie. „Aby przyjąć Objawienie, człowiek musi otworzyć umysł i serce na działanie Ducha Świętego, który pozwala mu pojąć słowo Boże obecne w świętych Pismach²⁶. „Wiara rodzi się z tego, co się słyszy, tym zaś, co się słyszy, jest słowo Chrystusa” (Rz 10,17). Tak więc budowanie wiary w człowieku, a co za tym idzie Kościoła, który jest Mistycznym Ciałem Chrystusa, to ciągły proces, to „praca organiczna” Kościoła, która dokonuje się na różnych płaszczyznach Jego działalności, a najowocniej urzeczywistnia się w liturgii Kościoła, tam dochodzi do dialogu słowa Bożego z uczestnikami liturgii. „Pismo żyje tylko w tym właśnie ludzie, który w Piśmie przekracza siebie samego i w ten sposób – w definitywnej głębi, mocą Słowa wcielonego – staje się właśnie ludem Boga. Lud Boży – Kościół – jest żywym podmiotem Pisma; w nim słowo Biblii jest zawsze terażniejsze” – uważa Benedykt XVI²⁷.

Komunikacyjna rola słowa Bożego w liturgii winna przenosić się na osobisty dialog człowieka z Bogiem. Adhortacja apostołska *Verbum Domini* wyraża pragnienie, by bardziej upowszechnić wśród ludu Bożego modlitwę Pismem świętym poprzez odmawianie Jutrznii, Nieszporów czy celebracji słowa Bożego, które to nabożeństwa dopomogą w słowie biblijnym odnaleźć pobożności ludowej wzorce modlitwy i niewyczerpane źródło natchnienia²⁸.

1.3. Sakramentalność słowa Bożego

Mówiąc o budowaniu Kościoła przez słowo Boże w Eucharystii, należy zwrócić uwagę na sakramentalną płaszczyznę głoszenia słowa Bożego, którą jest Eucharystia i z niej wyprowadzać fundamentalną funkcję Słowa, które ciągle buduje Kościół. Temu zagadnieniu – sakramentalności słowa Bożego – *Verbum Domini* poświęciło miejsce w 56 punkcie. Co prawda

---

²⁵ KO 21.

²⁶ VD 25.

²⁷ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu*, Kraków 2011, s. 12.

²⁸ Por. VD 62-66.

Benedykt XVI wprost nie definiuje tego terminu, jedynie odwołuje się do wypowiedzi Jana Pawła II, który mówił o sakramentalnym horyzoncie Objawienia i odwołaniu się do znaku eucharystycznego, gdzie istnieje jedność między rzeczywistością i sakramentalnym znakiem? Papież, mówiąc o sakramentalności słowa Bożego, zwraca uwagę na historyczno – zbawczy walor słowa Bożego, które wchodzi w interakcję z przyjmującym go odbiorcą. Mówiąc o sakramentalności słowa Bożego, Benedykt XVI zwraca uwagę na miejsce jego wypowiedzenia, by była to „przestrzeń liturgii”.

Myśląc o przestrzeni liturgicznej dla słowa Bożego, warto się przyjrzeć istocie słowa Bożego i sakramentu w Kościele. Istnieje wiele podobieństw istniejących między słowem Bożym i sakramentem. Każdy sakrament ma słowny charakter. Sakrament składa się z formy/słowa i z materii/znaku oraz szafarza sakramentu. Słowo Boże również ma formę, są to słowa, które są „zmaterializowane” przez zapis ortograficzny, jak również wypowiedzane są przez osobę, która przez święcenia uczestniczy w zbawczej mocy Słowa udzielonej w konsekracji i posłannctwie samego Wcielonego Słowa²⁹. Sakrament i słowo Boże są nośnikami łaski Bożej, oba też obwieszczają zbawcze dzieła Boże: „Ilekoć bowiem spożywamy ten chleb albo pijemy z tego kielicha, śmierć Pańską głosicie, aż przyjdzie” (1 Kor 11,26). Tak więc sprawowanie Eucharystii jest jedną z form proklamacji Ewangelii i wieszczaniem zbawczych dzieł Chrystusa. Wszystkie sakramenty przejawiają sprawczość łaski Bożej i wypowiedzanego sakramentalnego słowa. Z tej racji dla K. Ranera „Eucharystia jest wręcz słowem Kościoła, ponieważ w niej właśnie dokonuje się najdoskonalsza realizacja istoty i zadania Kościoła. Dla Ranera Eucharystia jest po prostu sakramentem słowa”³⁰. Raner rozumie sakrament jako ucieleśnienie się słowa i jako jego najwyższą aktualizację. Czy na tej podstawie można powiedzieć o słowie Bożym, że jest sakramentem? Ogólnie rzecz ujmując, to tak, gdyż *Logos* – Wcielone Słowo jest sakramentem, tzn. znakiem zbawienia i wszystkie czyny, dzieło zbawienia, które urzeczywistnia Kościół, jest jednym wielkim sakramentem Chrystusa. Dlatego Sobór Watykański II pouczy: „Kościół jest w Chrystusie niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”³¹. „Kościół –

²⁹ Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel Słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Tarnów 1999, s. 26.

³⁰ Za M. FIGURĄ, *Sakramentalność słowa Bożego*, w: *Communio* 5/2001, s. 108.

³¹ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (KK) 1.

jako sakrament – wyrasta stale z paschalnej tajemnicy Chrystusa³². Chrystus jest „sakramentem ludzkości” i „prasakramentem ludzkości”, gdyż, jako Bóg-Człowiek jest podłożem i źródłem, obrazem i doskonałym urzeczywistnieniem sakramentu, tzn. zewnętrznego widzialnego znaku, z którym zostaje złączona i udzielona Boża łaska. Chrystus jest prasakramentem, ponieważ przez Niego i w Nim mamy najbardziej widoczny i najbardziej podpadający pod zmysły znak i zadatek Bożej łaskowości. Chrystus jest nie tylko prasakramentem, ale i prasłowem. Królestwo Boże budowane jest przez słowa i czyny Jezusa³³. To Jezus odwieczny Logos Ojca jest epifanią bóstwa, jest epifanią słowa Bożego, które stało się Ciałem. Chrystusowe człowieczeństwo jest sakramentalną epifanią Syna Bożego, widzialną postacią niewidzialnego Boga³⁴. Jest zmateriałizowaną, ucieleśnioną formą *Logosu*, Który zanim został wypowiedziany, istniał w łonie Ojca. Mimo to, mówiąc o sakramentalności słowa, warto zwrócić uwagę na nauczanie Kościoła o sakramentach. W „Katechizmie Kościoła Katolickiego” czytamy, że jest siedem sakramentów świętych. „Sakramenty Nowego Prawa zostały ustanowione przez Chrystusa. Jest ich siedem: chrzest, bierzmowanie, Eucharystia, pokuta, namaszczenie chorych, sakrament święceń i małżeństwo. Sakramenty te obejmują wszystkie etapy i wszystkie ważne momenty życia chrześcijanina. Eucharystia zajmuje wyjątkowe miejsce, jako „sakrament sakramentów”: „Wszystkie inne sakramenty są skierowane do niej jak do swego celu”³⁵. Sakrament jest skierowany do konkretnej osoby, mimo iż jest czasami udzielany grupowo, to ma charakter osobisty; głoszona w nim i udzielana łaska zbawienia jest intensywniej przeżywana przez zmateriałizowany sakramentalny znak i właśnie osobiste przyjmowanie go. Do przyjmowania sakramentu wymagana jest wiara przyjmującego. Zaś słowo Boże głoszone w ramach liturgii sakramentu ma walor ogólny, jest obwieszczeniem orędzia zbawienia dla wszystkich, pobudza wiarę człowieka. Do udzielenia sakramentu wymagana jest minimalna dyspozycja, polegająca na niestawianiu przeszkód łasce, a wtedy sakrament działa *ex opere operato*, to w przypadku głoszenia i działania słowa Bożego jest to niemożliwe. Słowo Boże w liturgii domaga się uważnego słuchanie i przyjmowanie go

---

³² JAN PAWEŁ II, Encyklika *Dominum et vivificantem* 63.

³³ Por. KL 5.

³⁴ Por. A. SKOWRONEK, *Chrystologiczne podstawy Kościoła jako prasakramentu*, w: *Śląskie Studia historyczno-teologiczne* 1968, s. 94-95.

³⁵ Katechizm Kościoła Katolickiego (KKK) 1210-1211.

do swojego życia *ex opere operantis*, wtedy wyda owoce³⁶. Myślę, że należy podkreślić przenikającą się nawzajem rolę słowa Bożego w sakramencie, co pozwala zauważyć i mówić o jego sakramentalności niż o sakramencie Słowa.

Warto wspomnieć, że sakramentalny charakter słowa Bożego dostrzegali już niektórzy Ojcowie Kościoła, jak Orygenes czy św. Augustyn. Pierwszy mawiał: „Pijemy krew Chrystusa nie tylko w znaku sakramentalnym, lecz również wówczas, gdy przyjmujemy Jego życiodajne słowa”. Augustyn nazywa sakramentami kluczowymi chrzest i Eucharystię oraz wszystkie wydarzenia, o których mówi Pismo św. – rzeczywistości, jakie opisuje, słowa i czyny Chrystusa przekazane przez Ewangelie³⁷.

Podsumowując tę część, należy stwierdzić, iż mimo że Kościół budowany jest przez słowo Boże, iż jest „powszechnym sakramentem zbawienia”³⁸, to jednak nie możemy słowa Bożego nazwać sakramentem ze względu na istniejące między nimi różnice. Jednak warto zauważyć jego przenikającą rolę i w ramach liturgii uprzywilejowane miejsce proklamaowania słowa Bożego w homilii.

2. Kreacja Ducha Świętego w Eucharystii

Jak już było powiedziane, rola słowa Bożego w Eucharystii jest fundamentalna i konstrukcyjna. Benedykt XVI powie: „Słowo [Boże] i Eucharystia tak ściśle przynależą do siebie, że nie można zrozumieć pierwszego bez drugiego: słowo Boże staje się sakramentalnym ciałem w wydarzeniu eucharystycznym”³⁹. Istotną rolę ma tu do spełnienia Duch Święty. To dzięki Duchowi Chrystus przychodzi do człowieka przez słowo Boże, przez Ciało eucharystyczne i może być przyjęte i rozumiane dzięki Duchowi Świętemu, który wraz z Jezusem Chrystusem jest tak w ścisłej relacji, że św. Ireneusz z Lyonu nazywa to „dwoma rękami Ojca”⁴⁰. Ewangelista Jan tak o tym pisze: «Moim pokarmem jest wypełnić wolę Tego, który Mnie posłał, i wykonać Jego dzieło (J 4,34) oraz „Pocieszyciel, Duch Święty, którego Ojciec pošle w moim imieniu, On was wszystkiego nauczy i przypomni wam wszystko, co Ja wam powiedziałem” (J 14,26). Słowowo w Eucharystii

---

³⁶ Por. S. MOYSA, *Słowo zbawienia*, Kraków 1974, s. 185-190.

³⁷ Por. S. MOYSA, dz. cyt., s. 186-187.

³⁸ KK 48.

³⁹ VD 55.

⁴⁰ Por. VD 15, 16.

stii jest we władaniu Ducha Świętego – jest Jego narzędziem – przez które wkracza w czas i przestrzeń, stając się interlokutorem człowieka wezwanego do przyjęcia w wierze Jego daru za pośrednictwem znaku, jakimi są słowa i ludzkie gesty⁴¹.

Rozpoczynając swoją działalność ewangelizacyjną, Jezus przyjmuje Ducha Świętego nad Jordanem. Czyni to ze względu na nas ludzi. Św. Cyryl Aleksandryjski poucza: „Ojciec daje ponownie Synowi własnego Ducha, abyśmy w Nim tego Ducha zyskali. A więc jednorodzony Syn Boży nie dla siebie przyjmuje Ducha Świętego, bo ten Duch jest jego Duchem, jest On w Nim i przez Niego dany, ale przyjmuje Go jako człowiek, aby tę naturę ludzką, którą w pełni posiada, całą i zupełnie przywrócić do nowego stanu”⁴². Tak więc Duch Święty, Duch Ojca i Syna, współlistotny z Nimi doprowadza dzieło odkupienia do pełni przez słowa wiary i w ten sposób zamieszkujące Słowo w człowieku, przez Ducha Świętego przebóstwia go i kreuje w nim nowe stworzenie, dokonując Bożej transformacji, dając człowiekowi Boże życie.

Kreacyjna rola Ducha Świętego w Eucharystii dokonuje się przez słowo, które spełnia w Eucharystii następujące funkcje: jednoczenia, wzbudzania i utwierdzania w wierze, aktualizowania dzieła zbawienia przez uświęcanie.

2.1. Duch Święty jednoczy przez słowo

Jedną z wielu funkcji, jaką spełnia słowo, jest funkcja jednocząca. Komunikując się staramy się ustanowić wspólnotę z kimś innym, a więc staramy się przekazać informację, ideę i w ten sposób się zjednoczyć z innymi, przez słowo. Taką jednoczącą funkcję spełnia również każde słowo w liturgii Mszy św. Jest to zwołanie święte, gdzie wierzący w Chrystusa przez Ducha zjednoczeni trwają jednomyślnie w świątyni, w nauce Apostołów, we wspólnocie i włamaniu chleba⁴³. Zgromadzenie Eucharystyczne to nowe zwołanie ludzi, których łączy nie znak obrzezania i przynależność do Narodu Wybranego *kahal Jahwe*, lecz to zgromadzenie Nowego i Wiecznego Przymierza; których jednoczy jedno Ciało i jeden Duch, jeden Pan, jedynie wiara i jeden chrzest⁴⁴. To Duch Święty gromadzi w imię Ojca i Syna Lud

---

⁴¹ Por. VD 56.

⁴² Za B. CZĘSZCZ, *Pneumatologia Ojców Kościoła*, w: *Duch, który jednoczy*, red. M. Marczewski, Lublin 1998, s. 108-109.

⁴³ Por. Dz 2, 42-46.

⁴⁴ Por. Ef 4,4-5.

Boży na liturgii, która jest świętym zwołaniem, misterium, dziełem zbawienia, kultem oddawanym Bogu, w którym moment Zmartwychwstania jest punktem zwrotnym, jest nowym stworzeniem, „to, co dawne, minęło, a oto wszystko stało się nowe” (2 Kor 5,17). Dzięki słowu Bożemu w liturgii dokonuje się wewnętrzne działanie Ducha Świętego, który z martwych wskrzesił Jezusa i teraz działa w sercach wierzących⁴⁵. „Zmartwychwstanie nie jest bowiem wydarzeniem historycznym, tak jak śmierć Jezusa za czasów Piłata, którą można udowodnić, podobnie jak inne fakty historyczne. Jest ono rzeczywistością eschatologiczną i pneumatologiczną, metahistoryczną i dostępną jedynie za pomocą wiary, która jest zobiektywizowana i przeżywana podczas liturgii”⁴⁶. Duch Święty zmanifestował swoją działalność w tajemnicy Zmartwychwstania i dalej to czyni w paschalnych znakach Kościoła, o których Jan Paweł II w Encyklice *Ut unum sint* powie, iż przez sprawowanie Eucharystii buduje się i rozrasta się Kościół Boży⁴⁷. Tej prawdy o budującej i jednoczącej roli Eucharystii przez działanie w niej Ducha Świętego uczył Jezus przez czterdzieści dni po swoim zmartwychwstaniu w licznych epifaniach. Uczniowie Go nie poznali, aż do momentu, gdy Duch Go im objawił i zawołał: „To jest Pan!”, „Pan mój i Bóg mój”; do dnia Pięćdziesiątnicy, gdzie Duch Święty zgromadzonych w Wieczerniku zjednoczył, oświecił i napełnił mocą z wysoka. Do poznania i zrozumienia Zmartwychwstałego potrzebna jest wiara. Duch Święty inicjuje w nas wiarę, byśmy rozumieli słowo Boże i rozpoznali Pana podczas łamania chleba Eucharystycznego. Dlatego mówiąc o jednoczącej roli słowa w liturgii Mszy św., za Benedyktem XVI należy powiedzieć: „Istnieje jedność, jaką tworzą słowo i sakrament w posłudze Kościoła. W relacji między słowem i gestem sakramentalnym uwidocznia się bowiem w formie liturgicznej działanie Boga w historii poprzez sprawczy charakter samego słowa” (VD 53). To w Eucharystii najbardziej widoczna jest jednocząca rola słowa, które jest słowem liturgicznym, słowem Bożym, *Logosem*, Ciałem, które za sprawą Ducha Świętego zamieszkało w łonie Maryi i w ten sposób nadal mieszka w konsekrowanym Chlebie, przez który tworzymy komunie z Bogiem.

---

⁴⁵ Por Rz 8,34; DV 52.

⁴⁶ R. TAFT, *Co sprawia liturgia? Zbawczy wymiar celebracji liturgii*, w: *Communio* 3/1994, s. 52.

⁴⁷ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Ut unum sint* 50.

2.2. Duch Święty wzbudza i utwierdza w wierze

Inną funkcją, którą nabywa słowo w Eucharystii przez działanie Ducha Świętego, jest wzbudzanie i utwierdzenie w wierze. Spotkanie na liturgii Mszy św. z założenia jest spotkaniem wiary. Ono zakłada wiarę w Zmartwychwstałego Pana, pobudza do niej i ją utwierdza. Św. Paweł stwierdza: „Jeśli Chrystus nie zmartwychwstał, daremne jest nasze nauczanie, próżna jest także wasza wiara” (1 Kor 15,14). Dlatego wszystkie czynności liturgiczne zmierzają do spotkania ze Zmartwychwstałym przez słowo Boże i w Eucharystycznym chlebie. Słowo Boże odczytywane i przepowiadane w homilii przez działanie w nim Ducha Świętego jest kerygmą wzywającą do wiary w Jezusa, który przyszedł na świat, by zbawić nas od grzechów, po to poniósł męczeńską śmierć na krzyżu, zmartwychwstał i zesłał Ducha Świętego, byśmy poznali Ducha Bożego, który objawia zamysł Ojca i boskość Jezusa Chrystusa, interpretuje, jak również dokonuje syntezy soteriologicznej krzyża Jezusa i całego dzieła odkupienia. Dlatego słowo Boże w mocy Ducha Świętego doprowadza do wyznania wiary: „Panem jest Jezus” (1 Kor 12,3). Tylko taka dyspozycja – otwarcie na działanie Ducha – biorącego udział w eucharystycznym zgromadzeniu pozwala przejść od liturgii słowa do liturgii znaku, gdzie Duch Święty w tajemnicy Eucharystii ukazuje, co jest prawdziwą manną, prawdziwym chlebem z nieba, że jest nim Boży *Logos*, który stał się ciałem i oddał samego siebie w Tajemnicy Paschalnej⁴⁸. Jan Paweł II stwierdzi, że w Komunii, przyjmując Ciało i Krew Chrystusa, przyjmujemy również Ducha Świętego. W Eucharystii ma miejsce to wspólne i nierozłączne działanie Syna i Ducha Świętego⁴⁹. Budowanie wiary na Eucharystii i wyznawanie jej przez słowną komunikację pozwala stwierdzić za Soborem Watykański II, że słowo w liturgii Mszy św. jest „narzędziem zbawienia”, a dokonywany przez słowa i sakramentalne znaki, które są z nimi wewnątrznie powiązane kult i dzieło odkupienia, dopełnia uwielbieniu Boga, przez działanie Ducha Świętego⁵⁰.

2.3. Duch Święty aktualizuje dzieło zbawienia

Inną funkcją słowa jest aktualizowanie dzieła zbawienia przez uświęcanie. „Kościół żyje nieustannie odkupieńczą ofiarą i zbliża się do niej nie tyl-

---

⁴⁸ Por. VD 54.

⁴⁹ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Ecclesia de Eucharystia* (EdE)18.

⁵⁰ Por. KL 5,6.

ko przez pełne wiary wspomnienie, ale też poprzez aktualne uczestnictwo, ponieważ ofiara ta wciąż się uobecnia, trwając sakramentalnie w każdej wspólności⁵¹. Tak naprawdę aktualizacja dzieła zbawienia rozpoczyna się w momencie zawiązania wspólnoty, a więc od znaku krzyża i pozdrowienia przez głównego celebransa. Już zgromadzona wspólnota aktualizuje dzieło zbawienia przez włączanie swojego życia, własnej historii w Boże życie przez sprawowaną Eucharystię. Aktualizująca rola słowa widoczna jest we wszelkich rodzajach komentarzy liturgicznych, w tekstach liturgicznych w homilii, jednak uświęcająca w drugiej części w liturgii Eucharystycznej. To Duch Święty, wprowadzając słuchaczy w nadprzyrodzony wymiar Ewangelii, pozwala im ją zrozumieć i przyjąć. Początek i ostateczny kres przepowiadania jest w działaniu Ducha Świętego⁵². Działa On na sposób bytowania swej osoby, tak jak brał czynny udział w dziele stwarzania, tak dalej działa w dziele odkupienia Jezusa Chrystusa, doprowadzając je do końca – aby świat uwierzył w jedyne Zbawiciela – przez działanie Ducha Świętego w wierzących. Duch Paraklet w odpowiednim czasie uobecnia słowa Jezusa wzywające do nawrócenia i wejścia na drogę Królestwa Bożego, zabezpieczając trwale przekaz i promieniowanie Dobrej Nowiny⁵³. Widoczne jest to najbardziej w przepowiadaniu, gdzie jest aktualizowane orędzie zbawienia, które ma doprowadzić do przyjęcia z wiarą słów zbawienia, gładzących grzechy świata. W liturgii podkreślają słowa: „Niech słowa Ewangelii zgładzą nasze grzechy”, które wypowiada po odczytaniu Ewangelii diakon lub kapłan. Naturalnie zgładzić grzech może tylko sakrament pojednania i pokuty, jednak słuchanie z wiarą Ewangelii może zgładzić w człowieku – jak uczy bp Z. Kiernikowski – naszą grzeszność, albo zarodki naszej grzeszności⁵⁴. Podczas słuchania Dobrej Nowiny dokonuje się wylanie Ducha Świętego, który przekonuje o grzechu, sprawiedliwości i sądzie⁵⁵. Trzecia Osoba Boska przez słowo w liturgii sprowadza na drogi zbawienia, swoim oddziaływaniem zmienia grzeszne myślenie, dopomaga w opowiedzeniu się za Bogiem. Paraklet aktualizując słowo Boże w konkretnym czasie i w konkretnej wspólnotie dopełnia uświęcenia, wpiern jednak okazując skuteczną pomoc w rozpoznawaniu prawdy, że „Chrystus

---

⁵¹ EdE 12.

⁵² Por. S. DYK, *Duch, Słowo, Kościół*, Lublin 2007, s. 176-177.

⁵³ Por. JAN PAWEŁ II, Encyklika *Dominum et Vivificantem* 7.

⁵⁴ Por. Z. KIERNIKOWSKI, *Ewangelia – słowo niweczające logikę grzechu*, w: <http://www.kkbids.episkopat.pl/anamnesis/43/9.htm>, (odczytano 2 września 2011 r.).

⁵⁵ Por. J 16,8.

Jezus przyszedł na świat zbawić grzeszników” (1 Tm 1,15), a uświadamiając grzeszność człowieka i potrzebę przyjęcia Bożej łaski, kreuje w nim nowe stworzenie. Jezus nazywa Ducha Świętego „Duchem prawdy” (J 14,17), bowiem Osoba i dzieło Ducha Świętego są autentyczne i prawdziwe, można im ufać. Duch Święty nie poprowadzi nas niezgodnie z prawdą o Jezusie i o nas samych. Dlatego Kościół jest świadom mocy słowa Bożego, która przez Ducha Świętego ciągle skierowuje ludzi do wyznawania Chrystusa Pana⁵⁶.

Aktualizującą funkcję słowa w dziele zbawienia dobrze oddają słowa z Księgi Izajasza: „Podobnie jak ulewa i śnieg spadają z nieba i tam nie powracają, dopóki nie nawodnią ziemi, nie użyźnią jej i nie zapewnią urodzaju, tak iż wydaje nasienie dla siewcy i chleb dla jedzącego, tak słowo, które wychodzi z ust moich, nie wraca do Mnie bezowocne, zanim wpierw nie dokona tego, co chciałem, i nie spełni pomyślnie swego posłannictwa” (Iz 55,10-11).

Moc słowa i działanie przez słowo Ducha Świętego w liturgii Mszy św. widoczna jest najbardziej w epiklezie. Jest ona specjalną modlitwą, w której Kościół przyzywa Ducha Świętego, aby dzięki Jego działaniu dokonał się cud eucharystycznej przemiany darów chleba i wina – jest to tzw. epikleza przedkonsekracyjna⁵⁷. Epiklezę „konsekracyjną” stanowią słowa konsekracji chleba i wina⁵⁸ oraz epikleza po konsekracji – „epiclesa deprecatoria”, która wyraża prośbę skierowaną do Boga, aby owoc sakramentu Eucharystii spłynął przez Ducha Świętego na wszystkich, jednocząc ich z Chrystusem. Modlitwa epiklezy uświadamia kreacyjną i uświęcającą rolę Ducha Świętego w liturgii. To On sprawia, że ludzkie słowa, znaki, dary stają się narzędziem komunikowania Bożej miłości. Tak więc Duch Święty uświęca stworzenie, w Eucharystii uświęca dary chleba i wina oraz tych, którzy przyjmują Ciało Chrystusa. Św. Bazyli stwierdzi, że jest tak, gdyż trzecia

---

⁵⁶ Por. Sobór Watykański II, *Dekret o wolności religijnej* 11.

⁵⁷ Teksty formuły epiklezy przedkonsekracyjnej: Kanon Rzymski: „Prosimy Cię, Boże, uświęć tę Ofiarę pełnią swojego błogosławieństwa, mocą Twojego Ducha uczyni ją doskonałą i miłą sobie, aby się stała dla nas Ciałem i Krwią Twojego umiłowanego Syna, naszego Pana Jezusa Chrystusa.”; II modlitwa eucharystyczna: „Zaprawdę, święty jesteś, Boże, źródło wszelkiej świętości.”; III modlitwa eucharystyczna: „Zaprawdę, święty jesteś, Boże, i słusznie Cię sławi wszelkie stworzenie, bo przez Jezusa Chrystusa, Twojego Syna, naszego Pana, mocą Ducha Świętego ożywasz i uświęcasz wszystko oraz nieustannie gromadzisz lud swój, aby na całej ziemi składał Tobie ofiarę czystą.”

⁵⁸ Bierzcie i jedzcie z tego wszyscy: to jest bowiem Ciało moje, które za was będzie wydane. Bierzcie i pijcie z niego wszyscy: to jest bowiem kielich Krwi mojej nowego i wiecznego przymierza, która za was i za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów. To czyńcie na moją pamiątkę.

osoba Boska ze swej natury jest święta, to jest Jej istotna właściwość. Duch nie otrzymuje łaski świętości od nikogo, ale sam ze swej natury będąc Duchem Świętym jej udziela⁵⁹.

Tak więc Msza św. przez słowo wypowiedziane w Duchu Świętym obiektywizuje całe dzieło zbawienia dokonane przez Jezusa Chrystusa, powoduje, że obecność Jezusa jest realna w naszym życiu, chociaż nie możemy Go ani zobaczyć, ani dotknąć. Chociaż inni mogą nawet tego nie dostrzegać, to Duch Święty sprawia, iż ci, którzy są zjednoczeni z Chrystusem i poddają się kierownictwu Ducha Świętego, mają prawdziwe poczucie nadprzyrodzoności, uświęcającej działalności Ducha Świętego.

3. Osobiste zaangażowanie się

„Kościół żyje Eucharystią i stale się z niej rodzi. Kościół urzeczywistnia się w sposób szczególny przez Eucharystię, która jest jak gdyby zenitem, do którego wszystko w Kościele zmierza. (...) Dlatego Kościół, jeśli chce naprawdę do końca zrozumieć siebie i swoje posłannictwo, winien nieustannie tę eucharystyczną obecność Chrystusa odkrywać, rozważać i nią żyć”⁶⁰. Adhortacja Benedykta XVI *Verbum Domini* jest próbą sprostania temu zadaniu. Dalekosiężne, perspektywiczne spojrzenie na Słowo, które jest Bożym *Logosem*, które wszystko stworzyło i doprowadza do jedności przez słowo zbawienia, które jest głoszone, które mocą Ducha Świętego na ołtarzach świata ciągle staje się Ciałem, tzn. Bogiem z nami, to Słowo jest ciągłym wezwaniem dla Kościoła i świata. Papież, wskazując na wzór wielu świętych, a pośród nich na Maryję, Matkę Słowa Wcielonego, zwraca uwagę na więź, jaka łączyła Maryję ze słowem Bożym, z którym czuła się jak „u siebie w domu” z całą naturalnością postępowania i myślenia według słowa Bożego. To właśnie Słowo winno być dla każdego formą życia, postuluje Benedykt XVI⁶¹.

Taki postulat wymaga osobistego zaangażowania się w słuchanie słowa Bożego i doświadczenia Jego mocy w Eucharystii i osobistym życiu. Ks. W. Głowa, profesor KUL, takie zaangażowanie w słuchanie Słowa nazywa „słuchaniem autentycznym i egzystencjalnym”. Wymaga Ono zaktualizowania swojej osoby, własnego postępowania wobec Osobowego Boga,

---

⁵⁹ Por. B. CZĘSZCZ, *Pneumatologia Ojców Kościoła*, w: *Duch, który jednoczy* (red. M. Marczewski), Lublin 1998, s. 95.

⁶⁰ JAN PAWEŁ II, Encyklika, *Redemptor hominis* 20.

⁶¹ Por. VD 27-28

który do mnie mówi w słowie Bożym i w sakramentalnych znakach. Takie słuchanie rodzi postawę Maryjnego „słuchania Słowa sercem” i zachowywania Go oraz postawę świadczenia o Nim przed ludźmi⁶².

Dlatego do owocnego przeżycia i zrozumienia słowa Bożego i Eucharystii potrzebne jest osobiste zaangażowanie. Benedykt XVI przypomina, że słowo Boże przypomina o konieczności naszego angażowania się w świecie i naszej odpowiedzialności za słowo Boże przed Chrystusem⁶³. „Pełny, świadomy i czynny udział wiernych w liturgii jest pragnieniem Kościoła, prawem i obowiązkiem każdego ochrzczonego”, przypomina Sobór Watykański II⁶⁴.

Zaangażowanie się w liturgię rozpoczyna się przez owocne, czynne słuchanie słowa Bożego, które jest łaską⁶⁵. Jezus powiedział: „Kto z Boga jest, słów Bożych słucha” (J 8,47). Człowiek staje się człowiekiem z Boga poprzez łaskę Chrztu świętego, jednak trwanie w tej łasce jest zależne od osobistych wyborów Boga lub Jego przeciwnika. Istnieje ciągła potrzeba pogłębiania świadomości roli słowa Bożego w liturgii Kościoła. Benedykt XVI zachęca do formacji biblijno-liturgicznej lektorów, by przez piękno proklamacji słowa Bożego docierało Ono do wiernych⁶⁶. Sobór poucza, że troską duszpasterzy ma być wychowanie liturgiczne wiernych, prowadzące do „czynnego udziału wewnętrznego i zewnętrznego w liturgii Kościoła”⁶⁷.

Uczestnictwo w liturgii jest pełne, gdy rzeczywiście jej uczestnicy włączają się w uobecnianą Ofiarę Chrystusa. Jest to możliwe przez powszechne kapłaństwo wiernych, które jest udziałem w składaniu duchowych ofiar z własnego życia i braniu udziału w czynnościach liturgicznych przez słuchanie słowa Bożego i Komunię św.⁶⁸. Złożyć siebie w ofierze, znaczy ofiarować to, co najważniejsze, to pozwolić Bogu władać swoją osobą, to złożyć dar z tego, co najdroższe, z naszej wolnej woli, z naszej wolności. Takie osobiste zaangażowanie w liturgię pozwoli, by słowo Boże mocą Ducha Świętego kształtowało nas i wznosiło gmach wiary oraz przez składanie siebie samych w ofierze, jednoczyło z Niepokalaną Hostią w tajemnicy Mistycznego Ciała Chrystusa, jakim jest Kościół. Słowo Boże ma taką moc, aby

---

⁶² Por. GŁOWA, dz. cyt., s. 120-121.

⁶³ Por. VD 99.

⁶⁴ KL 14.

⁶⁵ Por. W. GŁOWA, dz. cyt., s. 121.

⁶⁶ Por. VD 57.

⁶⁷ Por. KL 19.

⁶⁸ Por. KK 10-11.

ugruntować i pogłębić wiarę słuchających, która jest potrzebna do owocnego uczestnictwa w Eucharystii i dawania świadectwa wobec świata⁶⁹. Sobór Watykański uczy, że czynny udział w świętej liturgii jest najważniejszą pomocą w prowadzeniu życia zjednoczonego z Chrystusem⁷⁰.

Zaangażowanie się w liturgię nie kończy się z chwilą otrzymania błogosławieństwa i rozwiązania zgromadzenia liturgicznego. Doświadczenie żywego Słowa, które jest Dobrą Nowiną w życiu człowieka, które jest pokarmem budującym żywy Kościół wierzących w Chrystusa, jesteśmy zobligowani do świadectwa. Przypomina nam o tym imperatyw kapłańskiego rozesłania: „Idźcie w pokoju Chrystusa!”. Jezus wielokrotnie posyłał swoich Apostołów, by szli i głosili Ewangelię, swoją postawą, ubiorem świadczyli, że są Jego uczniami. Chrześcijanin jest również posyłany przez Tegoż Chrystusa, aby być świadkiem. Istnieje jednak pewna zależność: tak jak od osobistego wsłuchania w słowo Boże zależy czy uczestnik zgromadzenia liturgicznego doświadczy wcielenia tego Słowa pierwiej w akcie konsekracji w składane dary ofiarne, a potem inkorporowanie w człowieka przyjmującego Komunię św. z całą jego egzystencją, tak osobiste zaangażowanie w liturgię warunkuje owocne świadectwo o Zmartwychwstałym, którego dary: pokoju i miłości będzie chciał zanieść światu. „To zadanie, wynikające z chrztu, powinno być wykonywane poprzez coraz bardziej świadome życie chrześcijańskie”⁷¹.

* * *

Podsumowując należy stwierdzić, iż *Ecclesia creatura Verbi*, lecz również *Ecclesia creata per Verbum*. Adhortacja Benedykta XVI *Verbum Domini* jest interesującym studium nad słowem Bożym, które w perspektywie liturgicznej i pneumatologicznej pozwala doświadczyć symfonii Słowa rozpisanej na różne głosy. Potrzeba osobistego zaangażowania się w słuchanie słowa Bożego i w uczestnictwo w liturgii oraz przyzwolenie na prowadzenie przez Ducha Świętego, by móc coraz bardziej miłować Słowo, które dla nas i dla naszego zbawienia staje się wciąż eucharystycznym Ciałem. Słowo Boże w liturgii buduje Kościół przez celebrację, sprawowany kult. Każda liturgia w Kościele jest włączaniem każdego w składanie publicznego kultu, w celebrację, uroczyste postępowanie naprzeciw Pana, czią oddawaną Bogu, rozgłaszaniem wielkich dzieł Boga⁷².

---

⁶⁹ Por. W. JAŚKIEWICZ, J. TOMASZEWSKI, *Teologia i obrzędy Eucharystii*, Oleśnica-Wrocław 1992, s.128.

⁷⁰ Por. Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich* 4.

⁷¹ VD 84.

⁷² Por. Celebracja, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, (opr.) S. Dubisz, Warszawa 2003.

ECCLESIA CREATA IN THE LITURGY OF THE CHURCH

SUMMARY

The Apostolic Exhortation of Pope Benedict XVI *Verbum Domini* is the fruit of the XII General Synod of Bishops, held in Rome in 2008. The Pope in his document, making an analysis and a synthesis of the role of the Word (*Logos*), in relation to the human being and the world, says: *Ecclesia creatura Verbi*. This article is an attempt to extend this theme in the direction of the thesis: *Ecclesia creata per Verbum*. The field of research was confined to the liturgy of the Mass, in which the word, through its communicational and sacramental function and its close bond with the sacramental sign, through the power of the Holy Spirit, builds faith. This building requires the consciousness of the fact that the Holy Spirit continues the work of redemption, and the openness to this action of the Spirit. This requires a personal commitment to the listening to the Word of God and receiving Him in the Eucharist. Each listening to the word of God in the liturgy builds the faith of the listener, and thus builds the Mystical Body of Christ, which is the Church.